

NÁDRAŽÍ PERDIDO

CHINA MIÉVILLE

Step, pak křoviny, pak pole, pak statky a pak tyto první polorozpadlé domy čnicí ze země. Už dlouho je noc. Chatrče, které pokrývají břeh řeky, vyrostly ve tmě kolem mě jako houby.

Houpáme se. Házíme sebou v silném proudu.

Lodník za mnou neklidně trhá kormidlem a člun se narovná. Světlo se zmítá, jak se kýve lucerna. Ten člověk se mě bojí. Vykláním se přes příď tohoto malého plavidla nad temně plynoucí vodu.

Přes olejnatý rachot motoru a švezení různých říčních zvuků sílí zvuky domů. Fošny šeptají a vítr hladí došky, zdi se sesedají a podlahy se posouvají na uvolněná místa; z desítek domů se stávají stovky, tisíce; táhnou se od břehů a vrhají světla po celé pláni. Jsou všude kolem mě. Rostou. Jsou stále vyšší, mohutnější a hlučnější, střechy mají z břidlice, zdi z cihel.

Řeka se klikatí, a stáčí k městu. To se náhle přede mnou tyčí, vyraženo do obzoru. Jeho světlo se do okolních skalnatých kopců rozlévá jako krev v podlitině. Jeho špinavé věže září. Jsem ponížen. Jsem přinucen vzdávat úctu této jedinečné bytosti, která vznikla z naplavenin na soutoku dvou řek. Je to ohromný zdroj znečištění, puchu, ječící siréna. Tlusté komíny i teď hluboko v noci dáví do nebe špínu. Netáhne nás proud, nýbrž město samo; vleče nás jeho váha. Slabý křik, občas vřískot zvěře, oplzlé bučení a rachot továren, kde říjí ohromné stroje. Železniční tratě vykreslují anatomii velkoměsta jako vystupující cévy. Červené cihly a temné zdi, podsadité kostely podobné troglodytům, potřhané, třepotající se baldachýny, dlážděná bludiště ve starém městě, slepé uličky, kanály provrtávající zemi jako světské krypty, nová smetištní krajina, drcený kámen, knihovny dmoucí se zapomenutými svazky, staré nemocnice, věžáky, lodě a kovové pařáty vyzvedávající náklady z vody.

Jak jsme si blízkostí něčeho podobného mohli nevšimnout? Co je to za úskok topografie, který dovolí, aby se tato rozvalená příšera skrývala za rohy, aby mohla na cestovatele znenadání vyskočit

Na útěk je příliš pozdě.

Lodník zahudrá a říká mi, kde jsme.

Neobracím se k němu.

Tomuto pustému mraveništi kolem nás se říká Havraní brána. Zpuchřelé budovy se k sobě vyčerpaně naklání. Řeka pomazává slizem cihlové břehy, městské zdi, jež povstaly z hlubin, aby řeku udržely na uzdě. Vše je prostoupeno obludným puchem.

(Přemýšlím, jak město asi vypadá z výšky, nemělo by šanci ukrýt se, kdybyste se k němu blížili ze vzduchu, viděli byste je na míle daleko jako špinavou skvrnu, jako kus mršiny prolezlé červy, neměl bych na to myslet, ale už to nezastavím, mohl bych se vznášet ve vzestupných proudech, které se valí z komínů, plachtit vysoko nad pyšnými věžemi a kálet na všechny, které poutá země, plout na chaosu, přistát, kde se mi zlíbí, nesmím takto uvažovat, nesmím to dělat, musím přestat, teď ne, tohle ne, ještě ne.)

Stojí tu domy, z nichž kane bledý hlen, organický maz, který špiní nízké fasády a mokvá z horních oken. Nová patra se zvedají ze studeného bílého svinstva, které vyplňuje prostory mezi domy a slepé uličky. Krajina je zohyzděna čeřinami, jako by tu roztál vosk a najednou ztuhl nad střechami. Tyto lidské ulice si přivlastnila nějaká cizí

inteligence.

Přes řeku a od střech se táhnou napnuté dráty ukotvené v mléčných chuchvalcích šlemů. Drnčí jako basové struny. Něco nám cupitá nad hlavami. Lodník si odporně odchrchlá do vody.

Flusanec se rozpustí. Masa slizu nad námi se zmenšuje. Objevují se úzké uličky.

Ozývá se hvízdání vlaku přejíždějícího nad námi řeku po vyvýšených kolejnicích. Vzhlížím k němu, jihovýchodním směrem, a vidím čaru světélek ubíhajících do chřtánu této noční krajiny, tohoto monstra požírajícího vlastní obyvatele. Brzy budeme míjet továrny. Z temnoty se zvedají jeřáby jako vyzábílí ptáci; tu a tam se pohybují, aby udržely své noční, půlnoční směny při práci. Řetězy se houpají vlastní mrtvou vahou jako odumřelé končetiny a pouštějí se do trhavého pohybu tam, kde do sebe zapadnou ozubená kola a otočí se setrvačníky. Po obloze se kradou vypasené dravé stíny.

Ozve se zadunění a ozvěna, jako by město mělo duté jádro. Černý člun si sípavě razí cestu zástupem svých druhů naložených koksem a dřevem a železem a ocelí a sklem. Na vodě se odrážejí hvězdy ve smrduté duze nečistot, splašků a chymikálií, jež jí dodávají na těžkopádnosti a znepokojivosti.

(Ach, vylétnout tak nad to všechno, abych nemusel cítit tuto špínu, tyto kaly tento hnůj, abych nevstupoval do města touto latrínou, ale musím přestat, musím, nemůžu pokračovat, musím.)

Motor zpomaluje. Otáčím se a dívám se na muže za sebou, který odvrací zrak, kormidluje a tváří se, jako bych tu nebyl. Veze nás do doku za skladištěm tak přecpaným, že jeho obsah vyhřezává za ochranné zdi ve změti obrovitých beden. Opatrně manévruje mezi dalšími plavidly. Z řeky se noří střechy. Řada zatopených domů, postavených na špatné straně zdi, namačkaných u břehu ve vodě; jejich živichné černé cihly puchří. Řeka je pod námi neklidná. Kolotá víry zrozenými v hlubinách. Mrtvé ryby a žáby, které vzdaly boj o nadechnutí v této hnijící směsce splašků, se horečnatě otáčejí mezi plochou stranou člunu a betonovým břehem, jako vězňi ve zčeřeném víření. Mezera se uzavírá. Můj kapitán skáče na břeh a přivazuje člun. Mučí mě, když vidím jeho úlevu. Nadšeně chraptí, rychle mě odvádí na břeh a pryč a já ho následuji, pomalu, jako bych našlapoval na žhavé uhlí, a opatrně procházím mezi odpadky a rozbitým sklem.

Raduje se z kamenů, které jsem mu dal. Jsem ve Smogrově, jak mi říká, a já se musím odvrátit, když mi ukazuje cestu, aby nepoznal, že jsem ztracený, že jsem ve městě ještě nebyl, že se bojím těchto temných a hrozivých budov, z nichž se nedokážu vymanit, že se mi zvedá žaludek klaustrofobií a neblahými předtuchami.

Nedaleko na jih z řeky trčí dva mohutné sloupy. Brána do Starého města, kdysi velkolepá, teď rozežraná a znetvořená lupénkou staroby. Vytesané příběhy, které se kolem těchto obelisků ovíjely, zahladil čas a kyselý déšť, takže na nich přežívají jen hrubé spirály podobné závitům na starých šroubech. Za branou se klene nízký most (Drudí přechod, říká mi). Neposlouchám lodníkovu netrpělivé vysvětlování a odcházím touto vápnem vybělenou oblastí, kolem zejících dveřních otvorů slibujících útěchu opravdové tmy a únik od říčního smradu. Z lodníka zbyl už jen slabý hlásek a trochu mě těší, když si uvědomím, že ho už nikdy nevidím.

Není zima. Na východě lze spatřit příslib městského světla.

Půjdu podél železničních kolejí. Budu se plížit v jejich stínu, když budou ubíhat nad domy a věžemi a kasárnami a úřady a městskými věznicemi, budu je sledovat podle oblouků, jež je poutají k zemi. Musím najít cestu dovnitř.

Plášť (těžká látka, cizí a zraňující mou kůži) mě stahuje k zemi a já cítím i váhu svého měšce. Ten mě tu chrání; ten a iluze, kterou se kojím, zdroj mého žalu, a mé hanby,

muka, která mě dovedla do této megalopole, do tohoto prašného města vysněného z kostí a cihel, do tohoto komplotu průmyslu a násilí, prosáknutého historií a utlučenou mocí, do těchto zlých končin mino dosah mého chápání.
Do Nového Krobuzonu.

Část první

Zakázky

Kapitola první

Nad tržištěm se prudce otevřelo okno. Vyletěl z něho košík a obloukem se snášel k nic netušícímu davu. Ve vzduchu sebou zaškubal, pak se protočil a pokračoval k zemi pomaleji a trhavěji. Při sestupu nejistě poskakoval, jeho drátěné pletivo se zachytávalo a odíralo drsnou kůži budovy. Škrábal po zdi a posílal pod sebe spršku omítky a betonového prachu.

Slunce prozařovalo nepravidelný příkrov mraků jasným šedým světlem. Pod košíkem se jako neforemná kaluž táhly stánky a káry. Město smrdělo. Ale dnes se ve Zmijí díře konal trh a štiplavý puch hnoje a hniloby, převalující se nad Novým Krobuzonem, zušlechťovaly, v těchto ulicích a v tyto hodiny, paprika a čerstvá rajčata, rozpálený olej a ryby, skořice, uzené maso, banány a cibule.

Stánky s potravinami se táhly po celé délce hlučné Šadrašské ulice. Knihy, rukopisy a obrazy zaplňovaly Selčitský průchod, zkratku na východ, uličku drolicího se betonu lemovanou banyány. Silnice do Kasárnice na jihu byla obložená hrnčířským zbožím; strojní součásti se prodávaly směrem na západ; hračky o jednu kolmou ulici vedle; oblečení mezi dvěma dalšími. Bezpočet dalších výrobků vyplňoval všechny uličky. Řady zboží se hadovitě sbíhaly do Zmijí díry jako paprsky polámaného kola.

V Díře samé se všechny rozdílly smazávaly. Ve stínu starých zdí a vratkých věží se tyčila hromada ozubených kol, stál tu rozviklaný stůl s rozbitým keramickým nádobím a hrubými hliněnými ozdobami i bedna plesnivějících učebnic. Starožitnosti, erotika, zásyp proti blechám. Mezi stánky dupali syčící konstruktí. V útrobach opuštěných domů se hádali žebráci. Příslušníci podivných ras si kupovali nezvyklé věci. Zmijí bazar: hlučící změť zboží, mastnoty a drobných obchodníků. Platil tu zákon obchodu: kupující, dávej si pozor.

Prodavač pod spouštěným košíkem vzhledl do ostrého slunečního přísvitů a spršky cihlových úlomků. Promnul si oko. Ve vzduchu nad hlavou uchopil otlučenou nádobu a tahal za šňůru, na níž se snášela, dokud nepovolila. V koši byl mosazný šekel a vzkaz vyvedený pečlivým zdobným rukopisem. Hokynář se při pohledu na papír poškrábal na nose. Chvilí před sebou hrabal v hromadách plodin, pak do nádoby vložil vejce, ovoce a kořenovou zeleninu a všechno podle seznamu překontroloval. Zarazil se a jednu položku si přečetl dvakrát, pak se oplzle pousmál a uřízl plátek vepřového. Když skončil, vložil si šekel do kapsy a začal šátrat po drobných. Při propočítávání nákladů na dodání zaváhal a nakonec k potravinám položil čtyři groše.

Otřel si ruce o kalhoty, na okamžik se zamyslel, pak na seznam cosi dopsal kusem uhlu a strčil ho k mincím.

Zatahal třikrát za provaz a košík se vydal houpavou cestou vzhůru. Vystoupil nad nižší střechy okolních budov, jako by ho tlačil i nesmírný hluk. Vyplašil hřadující kavky v opuštěném patře, a než zmizel v okně, z něhož byl vyhozen, stačil ještě popsat zeď dalším nečitelným klikyhákem.

Izák Dan der Grimnebulin si právě uvědomil, že spí a něco se mu zdá. Se zděšením zjistil, že je znovu zaměstnán na univerzitě a prochází se před obrovskou tabulí pokreslenou nejasnými schémata pák, sil a tlaku. Úvod do nauky o materiálu. Izák

úzkostlivě zíral na tváře studentů, když do sálu nahlédl ten úlisný syčák Vermišank. „Nemůžu tu takhle učit,“ ostře zašeptal Izák. „Na trhu je moc rušno.“ Ukázal k oknu. „To je v pořádku.“ Vermišank byl chlácholivý a odporný. „Je čas na snídani. Trochu si od toho hluku odpočnete.“ A jakmile Izák tuto absurditu zaslechl, s nesmírnou úlevou se probral. Při vstupu do nového dne ho provázely chraptivé kletby z bazaru a vůně připravovaného jídla.

Aniž otevřel oči, zůstával ve své mohutnosti nehybně ležet na posteli. Slyšel Lin, jak přechází po pokoji, a ucítil, jak se slabě prohýbají prkna podlahy. Podkroví prostupoval voňavý kouř. Izákovi se seběhly sliny.

Lin dvakrát tleskla. Poznala, kdy se Izák probouzí. Nejspíš kvůli tomu, že zavřu pusy, pomyslel si, a ještě se zavřenýma očima si odfrkl. „Ještě spím, pšt, chudáček Izáček je pořád unavený,“ zakňoural a zachumlal se jako dítě. Lin znovu tleskla, jednou, posměšně, a odešla.

Zaúpěl a otočil se na bok.

„Dračice!“ zasténal za ní. „Sani! Semetiko! Dobrá! Dobrá! Vyhrálas, ty, ty... jedna... megero, ty herdekbabo...“ Promnul si tvář, posadil se a rozpačitě se zazubil. Lin, aniž by se otočila, mu sprostým posuňkem ukázala, co si myslí.

Stála k němu zády, celá nahá, a uskakovala od kamen. Z pánve prskaly rozpálené kapky tuku. Izákovi sjela pokrývka z odulého břicha. Podobal se vzducholodi, byl mohutný, pružný a silný a hojně porostlý šedými chlupy.

Na Lin nebyl jediný chloupek. Pod rudou kůží se jí vlnily pevné svaly, každý byl zřetelně vidět. Byla jako anatomický atlas. Izák si ji prohlížel s dovádívou žádostivostí.

Zasvrbělo ho na zadku. Nestydatě, jako pes, se pod dekou poškrábal. Něco mu prasklo pod nehtem a on vytáhl ruku, aby se podíval. Na špičce prstu se mu bezmocně svíjela malinká, zpola rozdrčená breberka. Byla to všice, neškodný malý cheprijský parazit. Tak moje výměšky jí musely docela zamotat hlavu, pomyslel si Izák a odcvrkl ji pryč. „Všice, Lin,“ řekl. „Je čas se vykoupat.“

Lin podrážděně dupla.

Nový Krobuzon byl jedním ohromným vředem, semeništěm chorob. Cizopasníky, infekce a fámy v něm nebylo možné nikterak potlačit. Pokud se chtěly cheprijky vyhnout svrabu a bolákům, musely se každý měsíc preventivně smočit v dezinfekčním roztoku.

Lin sešoupla obsah pánve na talíř a postavila ho na stůl, naproti své vlastní snídani. Posadila se a pokynula Izákovi, aby se k ní připojil. Ten vstal z postele a překlopýtal přes pokoj. Opatrně, aby si nezahlávil, sklouzl na malou židli.

Izák a Lin seděli nazí na protilehlých stranách holého dřevěného stolu. Izák si uvědomoval jejich pozici, sledoval je pohledem třetí osoby. Napadlo ho, jak nádherně a zvláště by se vyjímali na nějakém grafickém listu. Podkrovní místnost, smítka prachu vznášející se ve světle linoucím se sem malým oknem, knihy, papír a obrazy úhledně poskládané vedle laciného dřevěného nábytku. Snědý muž, velký, nahý a s ochablým břichem, svírající nůž a vidličku, nepřírozeně klidný, jenž sedí naproti cheprijce, její drobné ženské tělo ve stínu, její chitinová hlava z profilu.

Nevšíkali si jídla a chvíli na sebe hleděli. Lin ho posunkem přivítala: Dobré ráno, miláčku. Pak se pustila do jídla, přičemž z něho nespouštěla zrak.

Právě při jídle Lin vypadala nejčizeji a jejich společné stolování pro ně bylo výzvou i ujištěním. Když ji Izák pozoroval, cítil staré známé citové rozrušení: okamžitě potlačený odpor, hrdost na to, že je vůbec schopen odpor potlačit, provinilou touhu.

V Lininých složených očích se zablesklo světlo. Zachvěly se jí hlavonohy. Zvedla polovinu rajčete a sevřela je v kusadlech. Ruce pak položila a vnitřní ústní orgány nepřestávaly okusovat zeleninu, kterou si pevně přidržovala vnějšími čelistmi.

Izák sledoval, jak tento obrovitý skarab, kterého měla jeho milenka místo hlavy, požírá svou snídani.

Sledoval ji, jak polyká, viděl, jak jí poskakuje hrdlo v místě, kde se bledé hmyzí břicho hladce napojuje na lidský krk... jenže ona by s takovým popisem nesouhlasila. Lidé mají cheprijská těla, nohy, ruce; a hlavy oholených gibbonů, řekla mu kdysi.

Usmál se, zakomíhal před ní pečeným vepřovým, vložil si velké sousto na jazyk a utřel si mastné prsty o stůl. Zakřenil se na ni. Lin před ním zavlnila hlavonohama a zaznakovala: Ty moje obludko.

Jsem zvrhlík, pomyslel si Izák, a ona taky.

Rozhovory při snídani byly většinou jednostranné: Lin při jídle dokázala rukama znakovat, ale Izákovy pokusy mluvit a zároveň jíst vedly k nesrozumitelnému blábolení a poprskanému stolu. Místo toho si četli; Lin umělecký bulletin, Izák cokoli, co mu přišlo pod ruku. Mezi sousty se natahoval, sahal po knihách a papírech a nakonec zjistil, že čte Linin nákupní seznam. Byla na něm zakroužkovaná položka hrst vepřových plátků a pod jejím úhledným krasopisem stála otázka nadržápaná mnohem hrubším písmem: Máš společnost??? Podlehla jsi rozkoši z pěkného vepřového???

Izák zamával papírem Lin před očima. „O co tomu sráči jde?“ zařval, až stůl poprskal rozžvýkaným jídlem. Jeho vztek byl pobavený, ale opravdový.

Ví, že nejím maso. Ví, že mám u snídaně hosta. Hraje si s asociacemi na to vepřové. „Ano, díky, miláčku, to mi došlo. Jak ví, že jsi vegetariánka? To se navzájem tak vtipně dobíráte často?“

Lin na něho chvíli mlčky zírala.

Ví to, protože maso nekupuju. Potřásla hlavou nad pitomostí té otázky. Neměj strach: škádlíme se jenom na papíře. Neví, že jsem, brouk.

Izáka její úmyslné užití urážlivého výrazu popudilo.

„Krucí, já ti nic nepředhazuju...“ Lin pokývala rukou, což odpovídalo nadzvednutí obočí. Izák podrážděně zavyl. „Do chrchle, Lin! Ne všechno, co říkám, se týká obav z odhalení!“

Izák a Lin spolu byli už skoro dva roky. Vždycky se snažili příliš nepřemýšlet nad pravidly svého vztahu, ale čím déle spolu byli, tím více bylo patrné, že strategie vyhýbavosti nikam nevede. Dosud nevyřčené otázky si žádaly odpovědi. Nevinné poznámky a podezíravé pohledy jiných, příliš dlouhý dotyk na veřejnosti – vzkaz od prodavače –, všechno jim připomínalo, že, v určitém kontextu, žijí na zapřenou. Všechno tím bylo prostoupeno.

Nikdy si neřekli: Jsme milenci, takže si nikdy nemuseli říct: Vztah nepřiznáme všem, před někým ho budeme skrývat. Ale už dlouhé měsíce bylo zřejmé, že situace se má, přesně takto.

Lin začala jízlivě a kysele naznačovat, že Izákovo odmítání prohlásit se za jejího partnera je v lepším případě zbabělé, v horším pak bigotní. Tato necitlivost ho popouzela. Vždyť povahu jejich vztahu odhalil před svými blízkými přáteli přesně tak, jak to udělala ona před těmi svými. A pro ni bylo všechno mnohem, mnohem snazší.

Byla umělkyně. Pohybovala se v kruhu volnomyšlenkářů, mecenášů a příživníku, bohémů a přísluhovačů, básníků, pamfletistů a konzumentů módních drog. Libovali si ve skandálním a výstředním chování. V čajovnách a barech Vilných polí bývaly Lininy eskapády – o nichž kolovaly nepokryté narážky, které nebyly nikdy popřeny a nikdy ani výslovně potvrzeny – tématem oplzlých debat a špičkování. Její milostný život byl jedním velkým avantgardním prohřeškem, uměleckým happeningem, jako jím minulou sezónu byla konkrétní hudba či o rok dříve vyměšené umění.

A ano, Izák dovedl totéž. Byl v onom světě známý už dlouho předtím, než se seznámil

s Lin. Byl koneckonců zneuznaným vědcem, myslitelem špatné pověsti, který odešel z dobře placeného učitelského místa, protože se chtěl pustit do experimentů příliš převratných a skvělých na to, aby je pochopily mozečky řídicí univerzity. Copak jemu záleželo na konvencích? Bude spát s kýmkoli a čímkoli se mu zamane!

Takovou roli hrál ve Vilných polích, kde jeho vztah s Lin byl veřejným tajemstvím, kde si dopřával relativní otevřenosti, kde ji dokázal obejmut v baru, když vysrkávala z houby silně slazenou kávu. Takový byl jeho příběh, a ten byl alespoň zčásti pravdivý. Z univerzity odešel před deseti lety. Ale jen proto, že si ke svému zoufalství uvědomil, jak mizerný je učitel.

Díval se po zmatených obličejích, poslouchal zběsilé čmárání vyděšených studentů a uvědomoval si, že s mozkiem, který anarchicky těká, zakopává a vrhá se chodbami teorie, se sice občas náhodou něčemu sám naučí, ale závěry, které tak miluje, už nedokáže předat dál. Zostuzeně svěsil hlavu a prchl.

Další odchylka od tohoto soukromého mýtu souvisela s tím, že vedoucí jeho katedry, nestárnoucí a odporný Vermišank, nebyl pachtícím se epigonem, nýbrž mimořádným biothaumaturgem, který Izákovým výzkumům zařal tpeec ani ne tak kvůli jejich neortodoxnosti, jako spíše proto, že nikam nevedly. Izák mohl být sebelepší, ale nebyl ukázněný. A Vermišank si s ním pohrával jako s rybou na udici, nutil ho, aby u něho žadonil o práci za mizerný plat, avšak zároveň mu umožňoval omezený přístup do univerzitních laboratoří.

A právě tato práce Izáka vedla k obezřetnosti vůči jeho milé.

Nyní byla jeho vazba na univerzitu sotva postřehnutelná. Deset let drobných krádeží se mu postaralo o vybavení vlastní kvalitní laboratoře; jeho příjmy vycházely především z pochybných dohod s méně spořádanými novokrobuzonskými občany, jejichž poptávka po sofistikované vědě ho nepřestávala uvádět v úžas.

Ale Izákův výzkum – jehož cíle za všechna ta léta neprošly žádnou proměnou – se nemohl odehrávat ve vakuu. Musel publikovat. Musel se účastnit debat. Musel se přít, jezdit na konference – jako odrodilec, jako vzbouřivší se syn. Odpadlictví skýtalo velké výhody.

Ale univerzita si na staromilství jen nehrála. Xeničtí studenti byli v Novém Krobuzonu přijímáni ke studiu teprve posledních dvacet let. Otevřeně se přihlásit ke smíšené lásce by místo rebelské přitažlivosti, kterou si tak vytrvale pěstoval, znamenalo přímou cestu mezi vyvrhele. Neděsilo ho ani tak to, že editoři časopisů, předsedové konferencí a vydavatelé by o něm a o Lin zjistili pravdu. Děsilo ho spíše to, že ho spatří, jak se jí nesnaží nijak skrývat. Pokud se pokouší aspoň předstírat kamufláž, nemohou ho odsuzovat, že vybočuje z mezí slušnosti.

To všechno Lin nesla velmi těžce.

Skrýváš nás, abys mohl vydávat články pro lidi, kterými opovrhuješ, znakovala jednou, když odpočívali po milování.

Izák se občas, když byl zvlášť rozmrzelý, sám sebe ptal, jak by reagovala ona, kdyby jí ostrakizováním hrozil její umělecký svět.